

Alte Drucke

Pavli Castrensis In ... Codicis Partem Patauina[m]e Pr[a]electiones, Francisci Curtij, multorumq[ue]; qui hactenus Doct. incubueru[n]t Appendicibus ...

Paulus <Castrensis>

Lugduni, 1553

De operis libertorum. Rubrica.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150738

a Faber. An appella-
tione fabri contineat
tur quilibet mecani-
cus, vel quilibet ope-
rarius manualis videt
in ladeo. in §. ex di-
uerso ff. de acqui. re.
do l. cōtinuus actus.
in §. Item qui in insu-
lam ff. de ver. obli. &
glo. in rubri. C. de fa-
bricis. lib. xj.

b Castrū. An dona-
to castrū intelligatur
donatum merū vel
mixtum imperium.
vide per Bal. in c. j. in
ij. col. de capi. qui cu-
ri. vendi. in vñb. seu.
Pau. de Ca. cōli. c. x.
xj. incipi. & si prin-
ceps concedit alicui.

pena tamen ista ratio non esset sufficiens
sine alia scilicet quia fuit diligens in exigen-
do. sed si nō fuisset dominus praeferret sibi;
vt in §. praece dēti. ¶ Iste rex. videtur prae-
ponere duo impossibilia, primum est dum
dicit quod iste commodatarius a fure recu-
perauit rem. nā pro ipsa recuperanda nulla
actio videtur sibi competere, nam cōdictio
furtiua non datur nisi domino. & ipse non
est dominus, nec rei vendicatio eadē ratio-
ne, nec cōdictio incerti. qā illa datur ei qui
habet ius in re. vt i l. & ideo. §. Neratius. de
condi. fur. nec cōdictio triticaria: quia illa
datur ei qui habebat pos. sed iste non habe-
bat, sed nudam detentionem. dicit gl. quod
datur sibi officium iudicis, vel cōdictio ex
l. si coloni. de agri. & cen. li. xj. hoc vltimum
non est verum: quia illa datur possessori se-
cundū doc. sed praece dēti dicitur est verum. nam officium iudi-
cis potest competere pro nuda detentione defendēda, ergo & p-
recuperanda quando detentio est iusta: quia est cōvoluntate do-
mini. vt ff. de do. l. Aquilius regulus. & l. hoc autē. §. si ff. ex quib.
cau. in pos. ea. & quod habetur in l. j. §. necessario. ff. si mulier vñ.
nōm. potest etiam dici quod detur actio in factum. vt no. in d. §.
Neratius. non autem aliquod interdictum possessorium. vt not.
in l. rem quae nobis. de acqui. pos. Et no. dist. huius glo. ad quam
semper remittitur. & similis glo. est in d. §. Neratius. procedit au-
tē hāc glo. quando ille cui fuit hāc res subtrahēda vult agere cōtra
subtrahentem & illum qui scienter succedit sibi inuito: vt in c. se-
pe. de resti. spolia. Sed si erat bonae fidei pos. qui emit a fure. & sic
non possidet cū vitio, & est maius dubium, tamen glo. in l. ij. §. e.
tenet idem. & Inno. in d. c. saepe. Bar. dicit quod si habet causam
a fure, procedit illa glo. quasi vitium furtiuitatis afficiat rem & pos-
sessorem apud quemcūq; sit. vt possit ab eo auocari. sed si emis-
set ab alio quā a fure secus. per l. siue autem. ff. de publi. vbi dicit
esse causam quod quando agens & possessor habent causam a di-
uersis, possessor praefertur in publiciana. vt ibi habetur. ergo in
qualibet actione praeterquam in rei ven. in qua praefertur qui se
dominum probat, res tamen etiam tunc est affecta vitio reali vt
non possit vsu capi quousq; vitium sit purgatum. vt s. eo. l. si ab-
ducta. Secundū impossibile praesupponit qd iste exegerit penā.
Sed contra: quia ius exigendi primo loco competit commodan-
ti, non sibi. vt s. proximi. §. Sol. potest esse qd exegit de iure. quia se-
cerat assignari terminum commodanti, & ille infra terminū nō
exegit. & tunc iste §. procedit sine scrupulo. Potest etiam intelli-
gi quod exegit de facto. & fur non opposuit exceptionē ex per-
sona commodantis. & tūc resultat dubium, an commodans po-
terit agere contra furem & iterum penam exigere ab eo: in hoc
sunt opi. quidam quod non postquam facta est executio semel
contra furem. argu. in §. praece dēti. ante finem in ver. nisi domi-
no. Alij tenent contrarium. & imputet sibi fur quare non exce-
pit. & istam partem tenet hic Bal. & c.

2 Vxor videtur habere promiscuum usum, in rebus alienis commodatis marito, sicut
in proprijs rebus mariti.

1 §. Cum autem. Si marito res commodata subtraha-
tur per uxorem: licet ipse non habeat
actionem furti contra uxorem propter reuerentiam matrimonij,
& promiscuum usum, sed detur sibi actio rerum amotarum, vel
in factum, commodans tamen bene habet actionem furti si ma-
ritus non est soluendo: aliās secus, h. d. iste §. singularis vsq; in fi.
2 l. Et sic no. singulariter quod vxor videtur habere promiscuum
usum in rebus alienis comodatis marito, sicut in proprijs rebus
mariti. Et si maritus est soluendo, commodans etiam patitur hoc
incommodum vt excludatur ab actione furti nō propter se, sed
propter coniuges: ne sit causa dissidij inter eos. Tene menti. quia
potest quotidie contingere. de alijs dic vt in glo.

De operis libertorum.

Rubrica.

2 Faber est artifex, & artifex est industrius.

Super ista rubrica per edictum praetoris permittitur patronis
cū manumittunt seruos suos stipulari ab eis operā purē, & sim-
pliciter. & reprobat abusus qui erat in stipulando sub cōditio

ne si manumissus offenderit patronū. quoniam ex hac promissio-
neratur libertas: in tantū quod videbantur adhuc esse serui. in l.
ij. ff. eo. coniuncta. l. j. §. quae oneranda. ff. qua. re. actio non datur.
permittitur autem stipulari operas purē moderate non immode-
rate. quia etiam tunc videtur onerari libertas. vt patet in l. si libe-
tus ita iuraue. & l. qui honorandē. ff. eo. ¶ Sunt autem operae mul-
tiplicis generis: scilicet obsequiales, quae nō sunt propriē opera-
quia non cōsistunt in officio diurno. i. occupatione per totā die-
sed in actis momentaneis: de quibus habetur eo. tit. ff. & j. eo. de
obsequi. & istae quaedam sunt in faciendo. vt in assurgendo. & re-
uerentiam impendendo. & si imponeret sibi vnam ambulationem
in eam faciendo. Item in non faciendo: vt in non vocando in ius
sine ventā: & in non proponendo actionem famosam vel exco-
pti. & ista talia debentur de iure naturali: quod est vt beneficia-
tibus beneficiamus. propter remunerationem libertatis date. &
ista obligatio redigitur ad praestandi necessitatem per officium
iudicis. quaedam verō sunt operae quae non concernunt personā
sed potius patrimonium. & istae vocantur altero de tribus modis,
scilicet fabriles, vel artificiales, vel industriales. ¶ Nam faber est
artifex. & artifex est industrius. vt inquit Bal. in l. liberi libe-
tae. q. j. eo. nec est curandum an sint tales quales quis non dicit
sine magistro. vt pictoriae vel scriptoriae: an verō quas natura do-
cet sine magistro. vt zapare, vel similia. licet Petrus fecerit dīo-
rentiam. vt primō dicantur artifi. secundō fabriles. sed nō est in
quantum ad effectum. quia sunt eiusdem naturae. vt libertas in
ipsis alteri possit delegari inuitus. vt l. operae in rerum. ff. eo. qm
debentur. & petuntur tanquam pecuniae debita. vt l. fabriles. ff.
eo. & istae tales non debentur de iure naturali. nisi fuerint impo-
sita & promissa. vt l. operis non imposi. ff. eo.

2 Si aliquis habet castrum in feudum ab imperatore, & ex antiqua consuetudine
homines castri tenentur praestare aliquas operas tempore necessitatis potest illa
conuertere in pecuniam & petere charitativum subsidium. sed si praeter necessitatem
eos expoliaret, ex hoc perderet feudum.

3 Pater quando emancipat filium non potest ei imponere operas, etiam per stipulationem.
Necessitas non habet legem.

4 An valeat conventio inter patronum & libertum, ut pro operis aliquod praestetur.

LEX

1 **I**tem tempore. ¶ Lex ista continet quinq; articulos.
¶ Et licet Doct. dicant qd tri-
primū est qd si operae fuerint promissae tempore
manumissionis seu impositionis, qd intelligitur per
promissionem vel iuramentum. & cognita libe-
tus eas praestare. Secundū est qd si postea inter libertum & patro-
num fuit actum qd aliquid praestetur pro operis & non ipse op-
erā, qd etiam illud est praestandum. quia ita solent interdum con-
uenire. Tertium est qd si non est conventum de praest. illud pro
operis, non potest aliud peti quā ipse operā. & sic nō potest pe-
ti factum. Quartum dictum est. quia excipitur vnus casus, scilicet
cet inopiae patroni. quia si sibi nō expediret habere operā, sed pe-
cuniam: potest peti pecunia. licet de ipsa non fuerit conventum
puta pro alimentis. & non petitur iure actionis. sed extra ordinē
per officium iudicis. Quintum & vltimum est qd etiam si multa
operae fuissent promissae, tamen tempore necessitatis deficienti-
bus facultatibus patroni libertus compelleretur ipsum alere colli-
cio iudicis. multo fortius si sunt imposita. & non expeditum pa-
trono, possunt conuertere in praestationem pecuniae. h. d. aca. l. i.
primo dicto. ibi. [eas praestare debere.] pro hoc tamen qd patro-
exigit operas, & perdit contrata. in bonis liberti. & libertus con-
sequitur liberam testamenti factionem. vt nō teneatur relinque-
re patrono legitimam, licet filios non habeat. vt j. de bo. pol. cō-
trata. lib. j. non tamen ex sola impositione operarum contrata
perdit. sed propter exactionem tantum perdit: sed alia iura patro-
natus non perdit. In secundo verō casu quando cōuenit de pra-
stando aliud pro operis siue speciem, siue pecuniam: propter hoc
solum etiam non facta aliqua exactione perdit contrata. & nō
solum patrona. vt j. eo. l. si quam. iuncta. l. si ff. qui & a quib. & hoc
ius patrona est valida: aliās secus. vt quando esset facta causa con-
promissio est valida: aliās secus. vt quando esset facta causa con-
randē libertatis. vt dicta l. si quam. in fi. ¶ In tex. ibi. [propter no-
piā.] No. ar. sed m Bal. qd si aliquis habet castrū in feudum ab im-
peratore. & ex antiqua cōsue. homines castri tenent praestare ei
quas operas, tpe necessitatis pot illas conuertere in pecuniam. &
petere charitativū subsidium. & nō puniē in aliquo sed si praeter
necessitatem

necessitatem eos expoliaret, ex hoc perderet feudum; tanquam male tractans subditos. per ea quæ s. dixi. & no. ff. si quis à patre sue. ma. l. si. Et adde q. pater quando emancipat filium, non potest ei imponere operas etiam per stipulationem. vt l. p. ff. eo. ti. & non valeret stipulatio. facit l. non vsq. adeo. in ratione sue eo. ti. No. etiam q. necessitas non habet legem. In glo. j. ibi. [si modo actum fuerit tunc.] scilicet tempore manumissionis. Intelligit glo. sanè vt impositio facta post manumissionem ex intervallo videatur facta tempore manumissionis, requiritur q. fuerit actum in tempore manumissionis de ipsa fienda. & tunc quando eumq. fiat retrahitur: quia habet necessariam consequentiam ad principium. & hoc probat. l. Modestinus. quā allegat glo. sed si non fuisset actum, tunc impositio pene facta ex intervallo tempore manumissionis facta non diceretur. Sed si queritur an valeat. distingue. an eam fecit per errorem credens se teneri. & non valet in effectu. an ex certa scientia sciens se non teneri. & valet tanquā munus, vel donum: vt est casus in l. campanus. ff. eod. sed quando fuit facta tempore manumissionis, non adhibetur ista distinctio q. patronus nō fuisset aliās manumissurus. ideo tenet in recompensationem libertatis. vt l. iuristurandi. in prin. ff. eo. siue crederet se teneri ad promittendum, siue non. quia si non promississet, patronus ipsum nō manumississet. & ita declarant istā glo. In glo. se. ibi. [sic speciale est hoc vt pactum vestiatur iureiur.] de hoc vide per Bar. in l. si quis pro eo. in prin. ff. de fideiuf. In ea. glo. ibi. [sed videtur.] glo. hic vult in effectu q. si per stipulationem fuerint promissæ operæ siue certæ siue incertæ ad operas petendas non datur certi conditio. sed datur actio ex stipulatu, sicut illa regulariter datur pro quolibet facto. quia omne factū est incertum. sed si operæ non præstuntur. & sic propter moram succedit obligatio ad interesse. vt l. stipulationes nō diuiduntur. §. Cel. fin. de ver. obli. tunc competit certi conditio. quia licet interesse sit incertum quo ad nos, est tamen certū in rerum natura: & vnde certificandū per iudicem. vt l. certi cōdi. & ibi no. ff. si cer. pe. & hæc vera. reprobata precedenti distinctione inter operā certā & incertā. si verò per ius iur. datur actio in factū ex lege. In glo. quæ incipit. [puta æquus.] quia ista gl. est intricata. forma duas epī. Prima est de isto tex. ad seipsum. nam primò dicit q. solet in ter liberos & patronos conueniri vt pro operis aliquid præstet. & sic innuit q. conuentio valeat. & q. illud de quo fuit conuentum debeat præstari. sed statim dicit contrariū. contrariū. ibi. [licet pretium peti non possit.] Quidā intelligunt primum dictū, quando conuenit de præstando aliquā speciem pro operis. puta equū, vel bouem: & tunc pōt peti. Secundū quando pecuniā & tunc non potest peti. sed hoc non habet in se rationem. Ideo dic quod solet conueniri. & tunc potest peti. sed si non fuit conuentum, nō potest peti pecuniā operarum, sed ipsæ operæ: sed cōtra extra glo. operæ non possunt peti antequā transierint tempus q. ponerint præstari. vt in l. iij. & l. si quis hac lege. §. indicium. ff. eo. sicut accidit in quolibet facto præmissio. vt l. si ita stipulatus fueris. de ver. obli. sed postquā transiit tempus promissio est in mora. & in obligationibus facti post morā succedit obligatio ad interesse, etiam si non fuit promissum. vt in l. stipulationes nō diuiduntur. §. Celsus. de ver. obli. Solu. fateor hoc. & quod hic dicitur q. pecuniā nō possit peti. intelligitur pro operis futuris quæ tunc tempus nondū transiit. sed pro præteritis bene posset peti præter ratione prædictā: nec perderet cōtrata. p. ronus. quia hoc cōtinuaret culpa, & mora liberti secundū oēs. sed p. futuris nō pōt à liberto inuito, vt obligatio operarū cōuertat in pecuniā: sed si spōte offerret valeret. vt l. si. de libe. cau. & hic in glo. ibi. [si libertus vitio obtulit.] Item etiam in quibusdā casibus positū hic in glo. & propter necessitatē. vt hic in tex. Secundū contrariū est de l. si quis. j. eo. quia hic innuit q. si fuit conuentū de pretio possit peti. ibi dicit q. punit patronus in hoc quia perdit contratab. Solu. illud potest peti & exigi. vt hic. & etiā ibi dicitur. tamen patet illā pōnam: vt perdat contratabulas. & etiā ius patronatus ex illa conuentione facta in casu non permissio. secus si esset casus permissio: vt quia sponte offerret. vel etiam casus necessitatis. vt in tex. vel essent operæ quæ non conueniret patrono. ff. eo. l. patro. no. & l. si libertatem. in alio enim nō puniretur. Item & tertio innuit iste tex. in si. q. si libertus promissit operas, q. nihilominus tempore necessitatis tenetur alere patronū. Cōtra. quia per exactio nem operarum liberatur libertus à præstatione alimentorum. ff.

de libertis agnoscendis. l. si quis à liberis. §. si quis à lib. breuiter nō est verum q. iste text. hoc dicat. nam hic nō exegerat operas, sed volebat eas conuertere in pecuniā. & dicitur q. potest impune tempore necessitatis. quia si nullæ operæ fuissent promissæ teneretur eum alere. fortius si sint promissæ possunt in pecuniā conuertere. & tunc si sunt conuersæ & exactæ pecuniæ non tenebitur libertus ipsum alere. tamen in contrarium facit quod etiā tunc teneatur ipsum alere. l. quod libertus. in si. ff. eo. glo. hic nititur soluere. sed expone tex. illum vt ibi not. per glo. & non obstat contrarium &c.

- ¶ Quod quis manumittat seruum ex necessitate multis modis potest contingere. numero 3.
¶ Si pater grauauit filium in testamento q. deberet seruum, vel aliquem subditum, debet ipsum liberare simpliciter sine aliqua reueruatione aliquorum seruitorum.

LEX

I I.

Manumissionis. ¶ Manumittens seruum ex necessitate, non potest illum ex ingratitudine reducere ad seruitutem: nec potest ei operas imponere, & si imposuit & exegerit, possunt tanquam indebitæ repeti. debetur ei tamen reuerentia: & nisi sibi adhibeatur, potest per iudicem castigari: quia talis manumittens est patronus sicut si manumississet sponte. hoc dicit ista l. cum l. mater tua. & l. si tuis infra. eod. quæ similiter sunt legendæ. ¶ nam istud q. quis manumittat ex necessitate multis modis potest contingere. Primò si aliquis tradidit tibi seruum suum transferendo in te dominium, cum isto onere vt deberes ipsum manumittere. nam etiam si non manumitteres efficitur liber ipso iure ex constitutione imperiali. vnde nullum beneficium confers sibi ex quo non sponte sed ex necessitate facis. de hoc loquitur ista l. debet ergo tibi sufficere quod remanes patronus, & debetur tibi reuerentia: vnde non potes imponere operas. Per hoc dicit Bal. ¶ si pater grauauit filium in testamento q. liberet seruum vel aliquem subditum, debet ipsum liberare simpliciter sine aliqua reueruatione aliquorum seruitorum. Alio modo pōt contingere quando recepisti pecuniā à Titio vt manumitteres seruum tuum. vt l. seq. Tertio qñ in testamento hæres grauatur de manumittendo seruum testatoris. & de hoc loquitur l. mater tua. si tamen manumississet ante tempus à testatore pfixum, pro illo tpe possit opas imponere vt ibi. Quarto nō pōt contingere si seruus meus ministravit tibi pecuniā vt ipsum emeris à me & ipsum manumitteres, & ita fecisti. nam si emisisses vt non manumitteres, ille posset te compellere officio iudicis ad manumittendum manumittis ergo ex necessitate & ita loquitur l. si tuis. habet tamen talis manumittens contra tabulas si libertus instigato extraneo ipsum praterierit. vt infra de bo. pos. contra tab. liberti. l. j. &c.

LEX

I I I.

Si quam tibi pecuniā. ¶ Pretium operarum suarum promissum pōt peti & exigi. tamen exigens ius patronatus perdit, & nō tenet promissio facta causa libertatis onerandæ. h. d. Bal. & pro expeditione omnium gl. dic q. quatuor sunt casus. Primus est impositio operarū & per hunc actum non perdit p. ronus aliquod ius secundū verū intellectum gloss. secundus est exactio operarū. & per hunc actum perdit contra tab. sed illa iura patrono remanent. vt l. si. infra de bo. pos. contratab. lib. Tertius est cōuētio de præstan. æstimatione operarum. & iste nō ponitur secundū quosdam sed veritas est in contrarium q. per eum perditur ius patro. vt l. si. qui & à qui. quæ de sola conuentione loquitur nisi in casibus permissis not. in l. j. Quartus casus est exactio pretij, vel æstimationis. & hic dist. inter operas præteritas & futuras secundū Cy. & Bald. &c.

- ¶ Quando q. recepit feudū vel emphyteusim pro se & liberis, vel p. se & heredibus, an simul ueniat, vel ordine successiuo? & qualiter intelligatur uerbu hereditas uenit.

LEX

V.

Liberti libertæque. ¶ Operæ obsequiales consistentes in faciendis non transeunt ad extraneum hæredem patroni, nec ad maritum patronæ. hoc dicit gloss. cum text. ibi secundū primam lectū. sed si consistent in non faciendis vt non vocando ipsum in ius sine uenā, bene transferuntur ad extraneum hæredem. vt l. ij. §. de in ius voc. Ad filios bene

a Feudū vel emphyteusim, adde diffusē per fassan. l. i. c. de iur. emphy. & per do. & lo. in de lmo. in c. pōuit. de loca.

b Cuius patronatus. an pōt videri pecunia. v. de in c. cum secundū. de iur. pa. Car. zab. in rub. de iur. pa. in q. Bal. in c. quito. l. ij. col. de iud. Pau. de lea. in disputatio. ne in cap. patronus ecclēstie sancti Martini in l. col. & an videretur patronatus perdat illud. v. per Archid. in c. qui studet. l. q. i.

c Scriptor promissit. Adde Bal. in l. q. i. in l. i. c. de episc. & de l. de lmo. in l. demonstratio. ff. de ed. l. i. & de mō. & qd de scriptore scō monach. an sit liberatus à promissione, vide glo. in s. h. v. a. u. l. de fide instr. do. in c. preterea. l. di. lmo. in c. fin. de seruis non ordi. doc. in c. scriptura in ver. cōmutare. devoto. Archid. in c. i. l. iij. distinctio.

d Semp intelligitur excepta auctoritas superioris. Adde gl. in c. cōstitutus de rescri. gl. in c. de forma. xxij. q. vlt. glo. in c. quæ contra mores. viij. dist. doc. in c. v. nōtes. de iure iur. Archid. in c. auctoritate. in q. colum. xv. q. vi.

transcunt in infinitum, siue consistant in faciēdo, siue nō faciēdo vt j. eo. l. pe. & l. i. j. ti. i. ibi patroni filij qui plenū ius habēt & c. & l. sed si hac. in s. liberi. ff. de in ius voc. nec ob. l. i. sciendū de ver. signi. vbi nulla opera transit ad heredē heredis, quia illud in alijs operis quæ nō debentur, nisi fuerint imposi- tæ: nō autē in obsequialibus quæ debent etia si non sint imposi- tæ, pōt etiam intelligi de alijs operis & tūc intellige de incertis. le- cundū gl. quia certæ transcūt ad extraneos hæredes. Tu dic non esse sciendā differentia inter certas & incertas: quia veniunt certifi- candæ secundū qualitatē personæ: sed intel- lige in officialibus, quæ diuersæ sunt ab ob- sequialibus: & cōcernunt personā liberi & patroni ideo nō transcunt ad extraneū hæ- redē, sed filios sic. quia opera quæ cōueni- patri, censetur filio cōuenire. vt no. glo. in l. si operari iudicio. ff. eo. alia opera fabriles vel officiales quæ debentur sicut primæ be- ne transcunt ad extraneos hæredes: & hoc quando patrono stipulatus fuit simpliciter. Si autē sibi & liberis, vel sibi & hæredibus, nō est scienda differentia inter operas: sed an transeant ad filios si nō sint hæredes, vel an transeant ad hæredes extraneos, dic vt no. in s. libertus, in glo. nā si fuit stipulatus sibi & filijs, transcunt ad filios etia si nō sint hæ- redes: nisi sint exheredati mala mente, & si sint hæredes transeant equaliter, nō pro he- reditarijs portionibus. q. nō veniunt vt he- redes, sed vt filij. l. vt iurisiu. s. si liberi. ff. eo. si vero sibi & heredibus, aut sunt tales ope- ræ quæ nō transcunt nisi ad hæredes, & in- telligitur hæredibus. l. liberis. duntamē sint hæredes, sed nō hereditarijs portionibus. si- verō sint tales quæ non transcunt ad extra-

neos hæredes, intelligit propriē de hæredibus quibuscunq: etia pro hereditarijs portionibus. † Et hinc sumpta occasione Cyn. tractat materiam quādo quis recepit feudū vel emphyteusim pro se & liberis, vel pro se & hæredibus, an simul veniant vel or- dine successiuo, & qualiter intelligat verbū heredibus. de quib- bus etia in d. s. si liberi. & per Bal. hic, qui cōtradicit Bar. in quib- busdā. In glo. ij. ibi: [quæ sunt in non faciēdo.] quia facilius est abstinere quā facere secundū doc. In ea gl. ibi. [nam datur in est actio de dolo.] & tamen datur cōtra ipsū patronū. ergo opera cōsistens in nō faciēdo nō transit ad extraneū heredē, cuius cō- trarium dictū est. s. de in ius vo. sed solue vt in glo. quia licet aga- tur cōtra heredē actione de dolo. tamē quia nō agitur ex facto suo, sed ex facto defuncti, nō infamaretur hæres. quia agitur po- tius de calculo. i. interesse quā de infamia, sed si ageretur contra patronū infamaret si est diuersa ratio. sed vbi est eadē ratio ope- ra cōsistens in non faciēdo transit ad heredē extraneū, vt d. l. ij. In glo. ibi. [in operis incertis.] glo. in hoc vocabulo deficiunt vt vbiqunq: gl. loquuntur de operis incertis debet intelligi de ope- ris officialibus, quæ cōcernunt personā edentis & eius cui edun- tur. vbiqunq: enim loquuntur de incertis debet intelligi de fabri- libus & artificialibus, quæ nō cōcernūt personā sed patrimoniū.

a Si quis promissit scribere librum: & postea factus sit rector medicorum, an sit libera- tus à promissione?

b Cum præstatur iuramentum de operis præstatis. subintelligitur conditio, nisi superue- niat casus in quo per legem liberetur ab obligatione operarum.

LEX

VI.

Ec patronis. † Pro operis futuris non potest patronus exigere pecuniā: sed pro præteritis præstatis sic. Et duo liberi eximūt liber- tum ab obligatione operarū. h. d. In tex. ibi. [pro ope- ris.] subaudi futuris. In tex. ibi. [accipere licet.] subaudi line pec- na. q. a pōt ius pōnatus. tū pōt petere pecuniā si de ipsa cōuenit solēnter. vt s. eo. l. i. quā. sed in casu sequēti qñ opa est præterita q. a debuit præstari & fuit in mora præstadi, succedit obligatio ad

æstimationem, sicut in qualibet obligatione faciēdo stipulationes non diuiduntur. s. Celsus. de verb. obli. ideo non pōt petere per actionē eam exigendo pōt tamen adhuc operam petere per actionē ex stipulatu, si est talis quæ pōsit adhuc præstari, & mora pōt gari. & ita debet intelligi. l. i. s. eo. in glo. ij. Antequā verō quā- tempus transeat quo potuit præstari nec ad operam nec ad æsti- mationem eius agi pōt. vt l. ij. & l. si quis hac lege. s. iudicium. ff. eo. In tex. ibi. [habuit.] posito q nō habeat. sed mortui sunt qui sufficit habuisse vt patet ex isto verbo. & statim fuit liberatus de obligatione operarum: glo. enumerat quosdam alios. Et nō dū- pliciter illum casum propter superuenientem ingratitudinē: alia dignitatem liberti propter quem † dicit hic Iaco. Butri. q. cū ho- nonia quidam scriptor promissit scribere librum, & postea factus rector medicorum, fuit liberatus à promissione. sed in- videt q nō fuit liberatus quia finito officio poterit sine dedecore operas præstare ar. in l. planē. ff. eo. & sic suspēsa est obligatio non autē extincta. Sed contra omnes istos casus Bal. opponit operæ debentur rōne iuramenti quomō ergo pōt per legē cō- lem liberari ab obligatione iuramenti saltē hodie dispositione iu- ris cano. attento quia iuramentū nō est de iure ciuili. sed ecclē- stico. Sol. † cū præstatur iuramentū de operis præstatis, sub- intelligitur conditio nisi superueniat casus in quo per liberos ob- ligatione operarum. quia semper intelligitur excepta aucto- ritas superioris. † vt l. si. ff. qui satis. cog. & sic nō venit cōtra iuramē- tum vnde nō est necessaria relaxatio iuramenti per iudicē etia- sia. quia illa loquitur quando iuramentū ligat sed poterit decla- rari per iudicē secularem iuramentū ad hunc casum non exten- di. Nam aliud est iuramentū relaxare, quod facere non pōt iudex secularis. Aliud est declarare iuramentū ad talem casum extendi. Canonistæ tamen nō paterentur, sed trahunt ad iuramē- tum non solū ad relaxationem sed etia ad declarationem, alij per indirectū iudex secularis de facili pōt iuramentū vires tollere. Et hoc magis placet quicquid dicat Bal. per c. si. de fo. rōpe. l. vj. nam nō pōt iudex secula. declare inter tales super nullitate matri. eo. mō. nec super nullitate iuramenti quia ista est quæ iuris: iudex tamen ecclēstie declarabit quando est casus ad quem iuramentum non extenditur.

LEX

VIII.

Libertæ tuæ. † Si liberta nubat patrono liber- tur ab obligatione operarum. dicit. & hoc in operis ad quas tenebatur vt liberta succedit alia obligatio operarum ad quas tenebatur vxor, in glo. per l. si cut. ff. eo. Et dicit glo. q. etiam solu- ma- re incidit in primam obligationem, quia obligatio non fuit huius- fa, sed obrupta. vt l. qui res. s. aream. de sol. Sed quando patrono cōsensit libertæ vel alteri vt nubat, supiēditur obligatio quod durat matrimonium: & eo soluto tenetur ad operas. vt l. eo. l. i. nē. & hoc vult glo. In tex. ibi. [non pōt.] supple etiam mō- uortio. quod non est in alijs. ff. de ritu nup. in l. in eo. & de dote & repu. l. patro. & l. si. nisi ex cau. fideicommissi esset maritus. fa. eo. titu. l. penult. & c.

LEX

IX.

Itius si cū. † Qui honoratur commodo pecuniario non potest petere onere grauari. h. d. secundū. j. l. c. conor. l. p. de lega. i. s. si. vel sic. Tempus appositum in datio- ne libertatis quæ est principalis, intelligitur repetitum in condi- ne quæ est accessoria. hoc dicit. secundū secundam lecturā etia- no. In tex. ibi. [ita tamē vt præstet hæredibus.] supple infra tres annos quibus fuit delata libertas. q. illud tempus cōtinetur hac conditione repetitum secundū secundam lecturā faci- fundum. ff. de contrahen. emptio.

a Edij libertorum vel libertarum non sunt liberti.

b Honestas præfertur iuri patronatus.

LEX

XI.

Vodex liberta. † Natus ex liberta nō est libertus, sed ingenuus. qui consentit libertæ vt nubat alteri: exigere non pōt operas constante matrimo. hoc dicit. † No. ergo q. si libertorum vel libertarum non sunt liberti & sic filius in hoc se- quitur conditionem matris. sed natus ex serua bene est seruus quia partus sequitur in hoc ventrem. † No. q. honestas præfertur

in patronatus nam propter honestatem seruandā liberta nupta de voluntate patroni nō tenetur prestare operas patrono, nec accedere ad domum suam gratia vitæ turpis suspitionis. Vnde de no. secundū Bal. contra dominos castrorum qui compellunt subditos eorum venire ad domum suam ad corizandū. quia potest generari suspicio. soluto verò matrimonio cōpelli possunt ad operas. vt ff. eo. l. planē. sed liberti recipientes uxores bene tenentur operas prestare. quia cessat ratio prædicta honestatis vt in gl. nisi contraxisset cum ancillis vel colonis Imperatoris consentiente vel dissimulante patrono. quia tunc liberatur à iure patronatus. vt l. ij. tit. j. similiter liberta si haberet patronam scēmi nam non masculum, tenetur ei prestare operas: quia non in de decore præstat sicut masculus. vt eo. l. sicut patronatus. §. fina. & hic in glo.

Postquam aliquis fuit licentiatus ab aliqua religione, potest ire quo vult: nec ad illam religionem vel eius superiorem pertinet amplius inquirere de legitimatione illius.

Vxor an teneatur sequi virum si peregrinatur, vel recedit de proprio domicilio? Patronatus non potest inherere liberti ne aliquam negotiationem faciat, quia forte auferat lucrum eiudem exercendo negotiationem quam patronus exercet.

LEX XII.

Quoniam manumittuntur. Libertus potest habitare ubi vult nec cogitur habitare cū patrono. h. d. Et not. secundū Bal. qd postquam aliquis fuit licentiatus ab aliqua religione, potest ire quo vult nec ad illam religionem vel eius superiorem pertinet amplius inquirere de legitimatione illius. Quare hic Bal. an vxor teneatur sequi virū si peregrinatur, vel recedit de proprio domicilio. & distinguit an quando nupsit sciebat conditionem illius an non. & idem Cy. j. eo. l. liberta. & per Bar. in l. Meua. ff. de annu. leg. Sed an possit patronus inherere liberti ne aliquam negotiationem faciat, quia forte auferat lucrum eiudem negotiationem exercendo quam exercet patronus. dic qd non. vt l. quæro. ff. de iure patronatus.

Receptans debitorem meum ne possim ab eo exigere, an teneatur mihi ad omne debitum?

LEX XIII.

In redhibitione. Acceptans vel occultans librum alienū, tenetur ipsum restituere, & etiam æstimationem operarū quas patronus perdidit. h. d. Et est ar. qd receptans debitorem meū ne possim ab eo exigere, tenetur mihi ad omne debitum. Contrariū tenet Bal. quia speciale est in eo qui vi eximit debitorem alienum ne sistat in iudicio. vt ff. ne quis est qui in ius voca. est vi exi. aliās ille titulus esset superfluous seu superuacuu. sed certē habemus alium titū. magis generalem, sub quo possit comprehendī iste casus. suprà de eo per quem factū est & c. Vnde puto dicendum quod si propter illa receptionem, vel occultationem perdidit debitum quod forte fuisset consecutus si non fuisset occultatus, teneatur mihi actione in factum ex illo titū. sed quando eximit vi, etiam si possim exigere ab eodem debitore, ille eximens vi tenetur mihi. vt l. fi. eo. tit. & c.

De bonis libertorum & iure patronatus. Rubrica.

Qui omne dicit nihil excludit.

Si dominus recipiat pecuniam à seruo proprio, & cum eo seruum paciscatur ut eum manumittat, an tunc seruus habeat officium iudicis per quod possit compellere dominum ad manumittendum?

In confiscatione bonorum uenit ius patronatus liberti, & que iura non ueniunt. & nisi de nu. s.

Item quod non transit nisi ad liberos, non autem ad heredes extraneos per confiscationem bonorum an transeat in fiscum?

Quid in exphyteusi, vel liello, an transeat in fiscum? Ius patronatus ecclesie non transit in fiscum.

LEX I.

Multum interest. Qui recipit pecuniam à seruo suo vt ipsum manumittat nullum ius patronatus amittit. secus si à seruo alieno vt ipsum emat à domino & manumittat. Item in confiscatione bonorum veniunt ius patrona. & transit in fiscum. hoc dicit. Et pone casum quod quidam Sabinianus habens seruum recepit ab eo pecuniam vt

ipsum manumitteret & manumisit. postea delicto filij ad quē transmisit ius patronatus, iste filius commisit crimē læsæ maiestatis propter qd bona eius fuerunt publicata, & scus tanquā eius successor volebat exigere operas à dicto liberto, tanquā in eū trāsiuerat ius pat. libertus opponit qd iste Sabinianus perdidit ius pa. recipiēdo pecuniam ab eo vt ipsum manumitteret. & sic ex necessitate manumisit. vnde non potuit ab eo stipulari operas. vt l. si tuis numis. s. tit. prox. Imperator determinat contrarium quia ista loquitur quādo seruus non proprius sed alienus dat vel ministrat alicui pecuniam vt ipsum redimat à dño vt manumittat. tunc em nec operas exigere potest nec ad contrā tabulas in bonis eius admittitur licet patronus si qñ quis recepit pecuniam à seruo proprio vt ipsum manumittat factio pactio cū illo seruo nullū ius pa. amittit. & sic trāsiuit plenū ius ad ipsum filium. & de filio per confiscationē trāsiuit in fiscū. h. d. ista l. In text. ibi: [ad bona eius contratabu. & c.] Sed contra quia etiā qui manumittit ex necessitate habet contrā tab. licet operas imponere non possit. vt j. de bo. pos. contrab. lib. l. j. Sol. ibi quādo ex necessitate iniuncta sibi per fidei commissum. secus quādo ex receptione pecuniæ facta à seruo alieno. quia nec tunc habet contrā tabu. vt hic: nec potest imponere operas, nec ipsum reuocare in seruitutē. vt l. si tuis numis. s. tit. prox. & c. In text. ibi: [omnia iura patrona.] retinet ergo etiā contrā tab. quia qui omne dicit, nihil excludit & ista est vera sed quidā contra. Opp. contra secundū casum huius. l. qd qñ quis recepit pecuniam vt manumittat seruum propriū non acquirit ius pa. sicut quādo quis recipit à seruo alieno vt ipsum redimat à dño & manumittat. vt j. de lat. li. tol. l. j. §. illud iuncta. l. si tuis numis. s. tit. j. So. aut recipit à seruo proprio & cum eo paciscitur & tunc nullū ius pa. perdit: & sic habet contrā tab. & potest operas imponere & reducere in seruitutem propter ingratitudinē. vt in isto text. ibi. [omnia iura.] quia nō potuit se obligare seruo proprio, facit. l. fi. s. de tran. aut recipit ab extraneo & tunc aut paciscitur cū eodē seruo proprio. & idem per omnia propter eandē rationem. vt Titius pueri. j. de obse. aut paciscitur cū aliquo alio extraneo cui se potuit obligare & tunc loquitur contrariū. quia tūc idem est qd qñ recipit à seruo alieno, vt ipsum manumittat & redimat. vt l. si tuis numis. & hoc vult glo. ij. Sed adhuc contra ad idem posito qd recipiat à seruo proprio, & cū ipso paciscatur, & nō possit se illic efficaciter obligare: attamē ille habet officium iudicis, per qd potest facere cōpelli dñm ipsum ad manumittendū. vt j. de lib. causa. l. cū affirmes. & fi. si quis ingenu. esse dicatur. l. ij. & de acqui. hære. l. seruu. §. si quis. & sic manumitt. ex necessitate. ergo non potest imponere operas, nec reducere in seruitutē. vt l. ij. eo. tit. ergo nō est verū dicere qd retineat omnia iura pa. Quidā volētes rēdere negāt qd ille habeat officium iudicis per qd possit cōpelli dñm ad manumittendū. & ad leges allegatas in contrariū respondent vt habet hic in gl. ij. quæ incipit opponitur. Alij fatentur qd possit cōpelli. & tūc ob. contra. Sed respōdet qd ille qui manumittit ex necessitate non potest imponere operas, nec reducere in seruitutem propter ingratitudinē. vt l. ij. s. eo. sed bene habet contra tabulas instituto extraneo & nō relicta legitima. vt l. j. j. de bo. pos. contra tab. lib. & ad istud ius restringūt istū tex. dñm dicit omnia iura & c. hæc habentur in gl. ij. quæ incipit opponit. Ista so. destruit text. quia qui omne dicit, nihil excludit & sic etiam poterit imponere operas, & reducere in seruitutē. Ad contrarium ergo de leg. ij. s. ti. j. respondetur qd ibi pactum fuit cū extraneo dāte propriū seruū, qui se obligauit ciuilitér & naturaliter: hic cū proprio seruo cui se non potuit obligare ciuilitér & naturaliter. Nec ob. qd ille habet officium iudicis ex æquitate: quia illud nō est ita forte ius sicut actio & obligatio. vt patet ex no. in l. cū postulasset. ff. de dā. inf.

An vxor teneatur sequi virū si peregrinatur. adde Car. zab. in c. qd super his. in. §. de mulieribus in primō not. de voto. & an teneatur sequi virum vagabundū vt de gl. fi. in. c. vnaque que. xij. quæstio. ij. quæ alleg. sing. Ioan. de Imo. in rub. ff. sol. mat. Barb. in. c. propositi. in xvij. col. de so. cōpet. tu vide altā glo. in. c. de illis. de spō. gl. in. c. si quis necessitate inuitabili. xxxij. q. ij. gl. i. c. j. de cōiu. leproso. gl. in. c. i. qui ma. acc. po. limitat oēs has gl. nisi scietur mulier duxisse in virū aliquē histrionē, qui solet vagari. quo casu tenebitur sequi virū ita dicit gloss. in. d. c. vnaqueque & gl. in. d. c. si quis necessitate inuitabili. & videt qd voluit Barro. in l. Meua. in. §. vxorem ff. de annu. leg. & per Io. de Imo. in l. si cū dōtē in. §. si maritus. ff. solu. ma.

Qui oē dicit nihil excludit. Adde text. in. c. si romanorum xix. dist. ij. ff. de of. præst. gl. fi. in. c. saltē. de ma. & ob. Archi. in c. cū ecclesi. ij. q. ij. Ang. in l. procurator. C. manda.